

Nieuwsbrief

Een halve eeuw opleiding van bestuurders

Bestuurdersopleiding betekenis voor samenhang in vakbeweging

Op zaterdag 9 november waren ze weer eens in het 'A.C. de Bruijn-instituut' te Doorn, de leerlingen van de bestuurdersopleiding van de KAB. Met elkaar haalden ze herinneringen op aan hun studie. En aan de werkzaamheden die ze nadien hebben verricht binnen of buiten de vakbeweging. Maar daaraan voorafgaand, de bijeenkomst was immers in samenwerking met de Vakbondshistorische Vereniging georganiseerd, werd door Jeroen Sprenger een inleiding verzorgd over de betekenis van de bestuurdersopleiding binnen de vakbeweging.

”**H**et instituut zou mislukken als het ambtenaren, loketmensen op de beweging losliet, wanneer het heertjes kweekte, baantjesjagers, 'mensen van de klok'. Het moet mensen afleveren die met meer dan gewone liefde voor de arbeiders en voor de beweging zijn beziel. (...) Bovenal is nodig: een grote liefde en toewijding, een weten dat bestuurder zijn betekent: de arbeider, de beweging, ons volk dienen, dag en nacht.” Deze woorden spreekt KAB-voorzitter A.C. de Bruijn bij de start van de bestuurdersopleiding in 1946. Zijn visie op de taakvervulling van een vakbondsbestuurder komt daarin op niet mis te verstane wijze tot uitdrukking. Het is in deze geest ook dat – niet alleen binnen de katholieke arbeidersbeweging, maar ook binnen NVV en CNV –

jongeren worden gevormd om de door de Tweede Wereldoorlog opengevallen plaatsen te gaan innemen.

Plaquette van het A.C. de Bruijn - Instituut
(foto Th. Lobuis)

IN DIT NUMMER

Bestuurdersopleiding	1
Dwarsligger	3
'Flauwe' bedoening speelt rol van betekenis	4
Sneevliet en de Rode Garde	6
Symposium IVB-CNV	7
Fundamenten van de Hout- en Bouwbond CNV	8
Literatuursignaleringen	10
Museumkalender	11
Uit de vereniging	12

De Nieuwsbrief is een uitgave van de Stichting FNV-pers te Amsterdam in opdracht van de VHV.

Verschijnt vier keer per jaar.

9e jaargang, nummer 4, december 1996

Redactie: Guus van Eekert,
Jacques van Gerwen,
Harry Peer en
Jeroen Sprenger

Redactieadres: Henri Polaklaan 9,
1018 CP Amsterdam

Telefoon: 020-6241166

Vormgeving: Bea Oudejans
Druk: Brouwer Utrecht B.V.

ISSN 1384-7457

Kees Rijnvos, oudleerling bestuurdersopleiding (foto Th. Lohnis)

De vorming van vakbondsmensen is heel lang slechts de weg van de praktijk. Pas in 1913 wordt in Leiden de eerste cursus gehouden voor hoofdbestuurders van de toenmalige bij het RK Vakbureau aangesloten bonden. Bij de vorming van het RKWV in 1925 bestaat het ideaal van een Sociale Hogeschool, naar Belgisch voorbeeld. Daar zouden reeds functionerende, maar ook toekomstige bestuurders moeten worden opgeleid. Gedacht wordt aan vierjarige plaatselijke cursussen en gewestelijke leergangen en een afsluitende tweejarige internaatsopleiding. De afsluitende opleiding komt echter voor de Tweede Wereldoorlog niet tot ontwikkeling.

Grote bressen

De oorlog slaat grote bressen geslagen in kader- en bestuurdersbestanden. Een snelle nieuwe aanwas, mensen die de open gevallen plaatsen in nemen, is gewenst. Daarbij worden oude denkbeelden weer opgepakt, zoals die over een bestuurdersopleiding. Voor de KAB leidt dat ertoe dat in 1946 een eigen instelling van start gaat, waarin jonge mensen afkomstig uit arbeiderskringen worden opgeleid voor sociale functies binnen en buiten de beweging. In zijn boek 'Inzicht en verdieping' schrijft Willem van der Pas: "het doel van dit instituut was reeds zo dikwijls omschreven dat men nu volstond met de korte formulering 'de opleiding en vorming

van bestuurders en functionarissen der beweging beogende'. In naoorlogse termen zou men deze doelstelling nader kunnen omschrijven als: de vorming van bestuurders en functionarissen die zich in de steeds ingewikkelder wordende maatschappelijke verhoudingen juist weten te oriënteren, die de economische evoluties kunnen voorbereiden, die de contacten met andere bevolkingsgroepen kunnen verstevigen en de georganiseerde arbeiders op de juiste wijze kunnen voor- gaan."

Bij de uitwerking van de opzet van het instituut is aan de orde of de vorming van arbeidersleiders niet in nauwe samenwerking met de hogescholen van Tilburg en Nijmegen zou moeten geschieden. Van der Pas: "Doch hier klemde de moeilijkheid dat de toekomstige leiders der beweging uit de arbeidersmilieus dienen voort te komen en deze hebben een geheel andere vooropleiding gehad dan de studenten van Tilburg of Nijmegen. Dit verschil zal het vormingswerk aanzienlijk beïnvloeden en bovendien stelt de opleiding tot bestuurder ener organisatie andere eisen dan de opleiding tot economisch of sociaal werker in een onderneming. Het vasthouden aan een eigen opleidingsinstituut werd dan ook als noodzakelijk gevoeld, al moest in individuele gevallen de mogelijkheid open blijven, dat arbeiders in de gelegenheid gesteld werden Nijmegen of Tilburg of een school voor maatschappelijk werk te volgen."

De bestuurderscursus duurt drie jaar, waarvan twee jaar dagonderwijs, een jaar stage bij één van de KAB-bonden. Eén

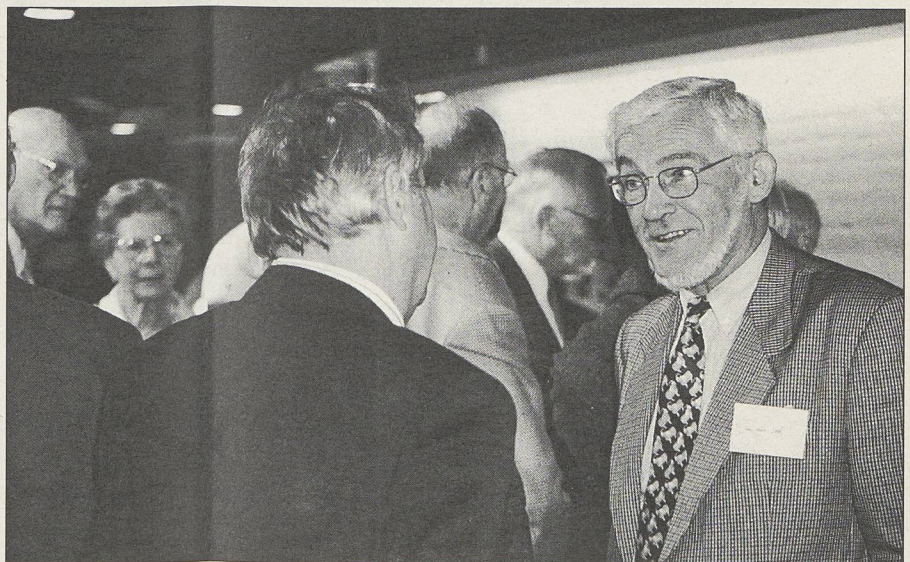

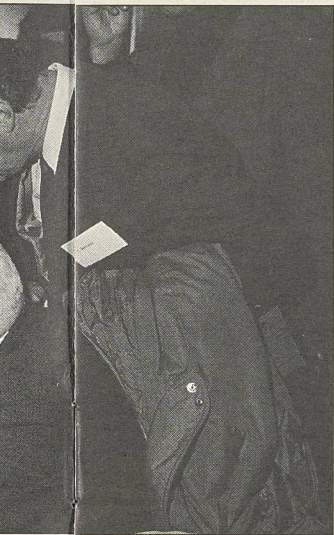
van de eerste studenten, de latere Verbondsbestuurder Frans van Bakel, heeft ooit over de opleiding opgemerkt: "door de studie in Doorn vond er een ordening plaats in mijn gedachten en ik ontdekte nieuwe waarheden. Zoals Karl Arnold, minister-president Rijnland/Westfalen, die eens als gastspreeker optrad, zei: 'Sie lernen hier, wie die Welt ins Innere zusammen hängt.'

NVV en CNV

In januari 1949 gaat in het NVV de Centrale Kaderschool van start. Die is in zekere zin te beschouwen als een voortzetting van de Troelstra-school. Anders de bestuurdersopleiding van de KAB is het geen dagopleiding. De vier lesjaren beginnen met 4 interne weken in Egmond, waarna veel schriftelijke lessen volgen, die worden afgewisseld met dagbijeenkomsten. De CNV-kaderschool

Jaap v.d. Doef (R) oudleerling, thans burgemeester van Vlissingen (foto Th. Lobuis)

Jan Mertens (midden) buigt zich over de schoolresultaten van de oudleerlingen (foto Th. Lobuis)

begint in januari 1948. Elke zaterdag wordt in gebouwen van de Rijksuniversiteit Utrecht klassikaal les gegeven. De duur van de opleiding is 2,5 jaar, waarvan een half jaar besteed wordt aan een voorbereidende cursus voor onderwijs in ele-

mentaire vakken als Nederlandse taal en stijl, geschiedenis, Engels en economie.

CNV-voorzitter Ruppert is niet minder streng voor de jonge bestuurders als A.C. de Bruijn: *'Op bestuurders der vakbeweging rust de plicht en de ontzaglijke verantwoordelijkheid het volk der werkers tot beschutting te strekking, ja zeker, maar ook hen tegen te staan, als de hand wil grijpen, wat zij nog niet grijpen mag.'* En met zijn toevoeging *'de doorsnee-vakbondbestuurder is geen 'kruier van de leden', maar hun vertrouwensman'*, maakt hij zelfs duidelijk dat zijn opvatting niet verschilt van die binnen het NVV wordt gehuldigd.

Specialisatie

Het werkerterrein van de vakbeweging verandert in de eerste helft van de jaren vijftig snel en dwingt tot specialisatie. Daarnaast verandert het onderwijs snel in diezelfde periode en biedt het concurrerende alternatieven. De functie van voortgezet en vervolg onderwijs die in de bestuurdersopleiding is vervat komt daarmee enigszins in de lucht te hangen.

De bestuurdersopleiding moet voorzien in een behoefte, direct na de Tweede Wereldoorlog. Dat lukt ook. Als in 1954 de balans wordt opgemaakt van de eerste 6 afgesloten cursussen, dan blijkt dat er van de 108 leerlingen 25 zijn afgevallen: 15 wegens gebrek aan 'talent', 10 wegens ziekte, roeping of militaire dienst. Van de overblijvende 83 zijn er 50 geplaatst bij de KAB in brede zin. In andere sociale functies kwamen 24 mensen terecht en de overblijvende 9 niet direct in de functie waarvoor werd opgeleid. Het was formeel niet zo dat er expliciet

een baangarantie lag na afloop van de cursus, maar velen hebben dat toch wel zo willen zien. Halverwege de jaren '50 kan dat verlangen steeds minder worden gehonoreerd.

Van *'eerst opleiding dan aanstelling'* verandert de houding in *'eerst aanstelling dan opleiding'*. Er mag dan geen baangarantie meer zijn en ook geen bezoldigde-opleiding, er worden nog steeds nieuwe bestuurders aangenomen. En die moeten toch op enigerlei wijze worden voorbereid op hun functie. Er zijn daarin verschillende benaderingen te onderkennen, zoals aparte 'vakbondsklassen' op de sociale academie De Horst, maar ook opleidingen via het scholingsinstituut. De cursussen – meerdaags en meerjarig – worden gevolgd naast de vakbondspraktijk. En dat is vaak moeilijk want die praktijk is daarbij niet erg stimulerend. Regelmatig komt de vraag op: wat heb ik hieraan voor mijn huidige werk. De werkomgeving stimuleert ook niet erg, is erg masculiene ingesteld, hetgeen solisme bevordert in plaats van samenwerking.

Ervaringsleren

Het ervaringsleren krijgt een belangrijke rol in de opleiding. In de nieuwe opzet van bezoldigden-opleiding van de FNV ligt er weer een sterk accent op. 'Double loop learning' heet het nu. Belangrijk is dat wordt onderkend dat de omgeving van de deelnemers van belang is voor het uiteindelijke resultaat. De dagelijks praktijk moet in de cursus. Maar het geleerde moet ook in de praktijk.

Gemeenschappelijke vorming vergemakkelijkt verstandhouding en samenwerking. De vakbeweging is nog steeds een beweging, die met onzichtbare draadjes en radertjes in elkaar grijpt. Dat in elkaar grijpen gaat des te soepeler als mensen een gemeenschappelijk beleefd vertrekpunt hebben. Het is een oude waarheid, maar daarom niet minder waar. Om clubs van honderdduizenden mensen bij elkaar te houden, en dat op de manier zoals de vakbeweging dat wil, dus niet als een papieren club, dat is zo'n gemeenschappelijk vertrekpunt meer dan zinvol. Het klinkt misschien pathetisch, maar de basis voor de FNV is gelegd in de Centrale Kaderschool en de Bestuurdersopleiding van de KAB. En niet minder in de jongerenorganisa-

DWARSLIGGER

Ondernemingsraad in beeld

Naast de vakbond komt de ondernemingsraad steeds meer in beeld als belangenbehartigend orgaan van en voor werknemers. Het rendement van een vakorganisatie is vrij goed vast te stellen. De toetssteen is de collectieve arbeidsovereenkomst. De afzonderlijke werknemer kan daar dan nog de individuele dienstverlening van zijn bond aan toevoegen. De successen van een ondernemingsraad zijn meestal moeilijker te benoemen. Het rendement van een OR wordt meestal beschreven in termen van de invloed die de raad heeft gehad op de besluitvorming van zijn bestuurder. Optreden en resultaten van de inzet van bond en ondernemingsraad vloeien ook nogal eens dooreen. Al is het alleen maar omdat een groot deel van de OR-leden tevens vakbondslid is. Iedere OR heeft zo zijn geschiedenis. Bijvoorbeeld de OR van Smeva uit Valkenswaard. Smeva is een bedrijf met ruim driehonderd werknemers dat zich bezighoudt met de ontwikkeling, productie, installatie en service van winkelinrichtingen en koelinstallaties. Vorig jaar vierde het bedrijf zijn 75-jarig bestaan. De ondernemende pioniers van het bedrijf krijgen in een gedenkpublikatie alle aandacht. Aan de ondernemingsraad en de vakverenigingen wordt geen woord besteed. Ze zijn weggepoetst uit de historie van het bedrijf. Is de OR te kritisch? Mogen de klanten en leveranciers van het bedrijf niet weten dat maar liefst zeven van de negen leden van de OR zijn aangesloten bij de Industriebond FNV? En wat is de invloed van de bedrijfsledengroep? Eind 1996 viert deze OR zijn 25-jarig bestaan. Dat zou een goede aanleiding zijn om eens in de geschiedenis van het vakbonds- en medezeggenschapswerk bij Smeva te duiken. Er is het een en ander verandert sinds 1971. Al is het alleen maar dat de voorzittershamer van de OR nu niet meer gehanteerd wordt door de directeur van het bedrijf, maar door een monteur van de buitendienst.

Harry Peer

ties Jonge Strijd en KAJ.

Dat is mijn hypothese. Anders is het haast onverklaarbaar dat een hele generatie vakbondsmensen gelijktijdig tot het inzicht komen dat ze naar elkaar toe moeten bewegen. En daarover ook nog de discussie aan willen en aan kunnen met de achterban in het land. Om die reden alleen al zal naar vormen van gemeenschappelijke opleiding en vorming binnen de vakbeweging moeten worden gestreefd, over de grenzen van sectoren heen.

Netwerk

Niet alleen voor de hele grote beweging, maar ook voor de dagelijkse werkzaamheden is het zinvol te bouwen aan een 'old boys' network'. Dat kan natuurlijk op verschillende wijzen worden opgebouwd, maar zo'n intensieve kennismaking als een meerjarige opleiding krijg je natuurlijk niet zo gauw. De oude opleiding probeerde daarin ook te voorzien via een reunistenvereniging. Het belang van het onderhouden van dergelijke contacten wordt belangrijker. De meesten vonden destijds een betrekking binnen de vakbeweging en bleven daar tot het einde van hun loopbaan. Nu wordt geleidelijk aan het perspectief van een vakbondsloopbaan anders. Men zoekt zijn kansen ook wel eens elders. Vroeger werd dat haast als 'verraad' ervaren, als overlopen naar Joost mag weten welke vijand. Nu zien we dat anders en wordt het des te belangrijker de oude contacten aan te houden. Daar zijn we overigens nog niet zo sterk in.

Zakelijke contacten binnen de vakbeweging zijn niet toereikend voor ingrijpende beslissingen. Er wordt veel vergaderd binnen de vakbeweging. Maar het is vaak, na afloop direct wegwezen. Het investeren in het contact met elkaar, daarin zijn we niet zo sterk. Grote beslissingen laten zich niet nemen via de formele wegen van het vergadercircuit. Dat vergadercircuit is nodig en zinvol om de grote hoeveelheid zaken die op de vakbeweging afkomen adequaat te kunnen oppakken. Maar een essentiële voorwaarde daarvoor is een basis, een stevig verankerde verstandhouding. En die komt niet in dat circuit tot stand, die groeit daarbuiten. Daarom moet er steeds weer worden gezocht naar goede vormen van samenscholing!

Jeroen Sprenger

100 Jaar vakbeweging in Helmond 'Flauwe bedoening' speelt rol van betekenis

In 1947 werd de van origine Zaankanter Dirk Hijnen als districtsbestuurder van de Katholieke Textielbond St. Lambertus van zijn geboortestreek overgeplaatst naar zuid-oost Brabant. Zijn eerste bezoek aan Helmond ervoer hij als een cultuurschok

Wij waren eigenlijk in de Zaanstreek een vrijgevochten zootje. En in Helmond kwam ik niks anders tegen dan patroonsvrees. Dat gevoel..., die hele werkgeverskliek stond huizehoog boven dat gewone volk. Dat vonden ze zo gewoon hè. Het verschil was gewoon niet te filmen. De Zaanstreek was toch heel anders. Daar had je die botsing tussen communisten, socialisten en christelijk en katholiek. Dat borrelde altijd op de werkplek, in de schaftlokalen. Mensen spraken daar veel over. En dat was het verschil met Brabant: hier ging het over voetballen, weet ik wat... Ja, het waren allemaal katholieken, dus dat zat er niet in. Toen ik in Helmond kwam, was misschien 5% lid van de vakbond. Dat krikte je dan op. Maar vasthouden was een probleem. Dat gemis aan besef dat eendracht macht maakt. Ze zeiden dan, op z'n plat Helmonds, 'Ge hèt skon lullen' (jij hebt makkelijk praten). Het was ontzaglijk moeilijk om die mensen in Helmond te organiseren. Die strijdbaarheid was er niet in het Brabantse.'

Flauwe bedoening

Spreekt hier een teleurgestelde vakbondsbestuurder of is het een objectieve observatie van een nauw betrokkene? Feit is in ieder geval dat de vakbeweging in Helmond in het algemeen maar een flauwe bedoening was. Een constatering die kapelaan Lambert Poell, de grote voorganger van de Bossche diocesane Textielarbeidersbond, ook al in 1910 deed. In Helmond ging de algemene arbeidersorganisatie aan de vakorganisatie vooraf. Eind 1896 was in de toen 10.000 zielen

tellende katholieke fabrieksplaats de RK Werkliedenvereniging opgericht. Dit gebeurde na enkele bezoeken van socialistische zijde. Eerst was Willem Vliegen het komen proberen, in 1895/'96 Hendrik Spiekman. Het resultaat was een hoop straatruoer, een proces-verbaal, geen leden en een katholieke vakbeweging speciaal voor de werkmansstand. Grote inspirator was kapelaan Loeff ter plaatse, een broer van het katholieke kamerlid. De zedelijke en geestelijke verheffing waren de belangrijkste doelstellingen hoewel ook praktische voorzieningen – in dit geval een eigen ziekenfonds – zeker zo belangrijk waren. Vakorganisaties bleven vooralsnog uit. Pas eind 1902 kwamen de textielarbeiders als eersten tot een vakorganisatie. De organisatiekoorts kreeg de arbeiders toen te pakken: tot 1916 werden er zo'n twintig plaatselijke afdelingen van vakorganisaties opgericht. De omvang en bloei van de organisaties hielden echter geen tred met de snelle verspreiding. De vak-

De voorzitter van het NKV, afdeling Helmond, Harrie Raymakers, in een gezellig onderonsje met de Bossche bisschop Bekkers, 1961.

organisaties in Helmond leidden veelal een weinig florerend bestaan. Voor veel Helmondse arbeiders – veelal laaggeschoold en weinig bewust – was de organisatie pas interessant als er concreet voordeel te behalen viel. Men was door de jaren heen afwachtend en berustend geworden, een houding die door de kerk en op de broeders- en zusterschool werd gestimuleerd. Voor een gering aantal anderen was de bond te weinig strijdbaar. De aanwezigheid van een geestelijk adviseur werkte in hun ogen remmend. Vandaar dat de christelijke textielarbeidersorganisatie Unitas – die geen geestelijk adviseur kende – ook in Helmond enige aantrekkingskracht uitoefende.

Georganiseerde textielarbeiders

Bij het eerste grote arbeidsconflict in de textielindustrie sinds de oprichting van vakorganisaties hadden de betrokken wevers zelf de organisatie op zich genomen. Deze groep meer onafhankelijk ingestelde arbeiders vormde vermoedelijk de kern van de aanhang die Unitas in 1906 in Helmond wist te verwerven. Dankzij een succesvol tegenoffensief kon de Bossche diocesane Textielarbeidersbond binnen enkele jaren de katholieke gelederen weer sluitend maken.

De textielarbeidersbond, in Helmond veruit de belangrijkste vakorganisatie, kende desalniettemin een aantal 'bloei'periodes, dat wil zeggen een enorme ledenaanwas. Zo steeg het ledental van 150 in 1914 tot even over de 1.000 twee jaar later. Dit had grotendeels zijn grond in de extra steun die de vakbonden hun werkeloze leden konden bieden. Een soortgelijke toeloop kende de plaatselijke afdeling in het begin van de crisisjaren dertig. De groei én het verloop was in Helmond opvallend veel onstuimiger dan elders. Ondanks het grote getal leden uit berekening kende de afdeling toch een behoorlijke activiteit rond 1920. Er werd veelvuldig vergaderd en jaarlijks vonden er tientallen bedrijfsbijeenkomsten met leden plaats. In 1919 wist de bond zelfs een CAO met de plaatselijke Vereniging van Fabrikanten der Textielindustrie af te sluiten. Midden 1920 stortte echter de economie in. De vakbeweging werd danig in het defensief gedrongen. Ook de katholieke vakbeweging probeerde nog te redden wat er te redden viel van de sociale verworvenhe-

den uit de afgelopen jaren, zoals de 8-urendag. De katholieke bond dacht sterk te staan bij het textielbedrijf Carp, toen daar na een forse loonsverlaging het ontslag van een actief bestuurslid van de vakbond plaatsvond, en bond de strijd aan. Het conflict, het langdurigste in de Helmond vakbondsgeschiedenis, liep van eind augustus 1921 tot eind januari 1922 en ging verloren.

Om waarheid en recht

Daarna duurde het bijna een halve eeuw voordat er in Helmond weer sprake was van een serieus conflict in de grootindustrie. Dit ondanks de betrekkelijk slechte sociale omstandigheden in de katholieke bedrijven, ten opzichte van neutraal-liberale ondernemingen, zoals het rapport 'Om Waarheid en Recht' dat het RK Werkliedenverbond in 1926 publiceerde liet zien. Pas in de jaren '70 kwam het weer tot georganiseerde stakingen, een beweging die een toppunt bereikte in de bekende Philips-USFA bezetting, in 1974.

De vakbeweging was dus in Helmond getalsmatig weinig sterk, ook inhoudelijk bestond er bij de meeste bonden veelal een weinig bloeiend verenigingsleven. Spreekbeurten over meer ideële onderwerpen waren in het algemeen niet echt besteed aan de vakbondsleden. Zo besprak bestuurder Prein van de Textielarbeidersbond in 1930 het thema Rationalisatie van het productieproces, een lezing die hij besloot met de toch prikkelende stelling: Kapitalisme en Christendom staan tegenover elkaar als water en vuur. Van de gelegenheid tot vragen stellen maakten slechts twee leden gebruik. Beiden drongen aan op een krachtiger optreden bij met name het Helmondse bedrijf Holtus.

Rol van betekenis

Dat betekent niet dat de vakbeweging in Helmond geen rol van betekenis heeft gespeeld. De katholieke standsorganisatie heeft ontegenzeggelijk de emancipatie van de arbeider mede bevorderd. Vanuit de vakbeweging was men betrokken bij de gemeentepolitiek en vertegenwoordigd in woningbouwvereniging en talloze andere sociaal-culturele en economische instellingen. Binnen de vakbeweging konden heel wat mannen en vrouwen hun drang om nuttig organisatie-werk te verrichten kwijt, terwijl er ook volop gelegenheid was voor ontspan-

STEUNT en STEM den Candidaat DER DEMOCRATEN.

Hier is hij:

Antoon W. Kets Jr.,

(STEENWEG),

Lid van het Hoofdbestuur

van den Nederl. R. K.

Grafischen Bond.

KETS is een man gevormd in de school des levens.

Kets is een man,

die zich door eigen werkkraft, door eigen energie, door eigen vijt en eigen gaven,

steunende enkel en alleen op zijn onwrikbaar sterken wil, gedreven door de liefde tot zijn medearbeiders,

zonder kruiwagens, zonder de hulp van het goud, zonder de protectie van machtige bescherming, trots de zwaarte van een langen arbeidsdag, trots de komervolle jeugd van het arbeidskrind, trots het gemis van gelegenheid om te studeeren, trots den druk der economische omstandigheden

heeft opgewerkt, tot een der eerste mannen van Nederland, in zijn kring en vak.

Hij werd lid van het Hoofdbestuur zijner Vakvereniging.

KETS is een man met koel hoofd en helder verstand.

KETS is een man van de daad.

Hij was een der elf mannen, die de groote verbeteringen aanbrachten die de laatste jaren in de arbeidsvoorwaarden van drukkers en letterzetters zijn gekomen.

Hij was een der elf mannen, die de loonen in hun vak verhoogden

van 4.800 in 1918 tot 11.257.

HE was een der elf mannen, die mede wisten te bedingen, dat bij invoering van het nieuwe contract het loon weer met 5 ct. per uur werd verhoogd.

Kets is de man die we moeten hebben.

Hij zal de kracht der Democraten in ons Gemeentebestuur versterken. Hij zal helpen regeeren, in het belang van stad en volk.

Zijn verleden is ons een onderpand voor zijne kunde,

Zijn beginselen zijn ons een waarborg voor de toekomst.

Wij zijn fier op onzen Candidaat. Ziet hem.

Hij mag er wezen!!! Stemt hem.

R. K. Kiesvereniging „Gemeentebelang.”

P.S. Volgt onzen optocht, bezoekt onze meeting, gedraagt u ordelijk.

Propaganda-affiche voor de verkiezingen van 1917.

ning. De bond kende bijvoorbeeld jarenlang een zeer succesvolle eigen toneelvereniging, naast een dam- en biljartclub, voetbalvereniging en hand- en kruisboogschutterij. Met de toename van de welvaart verdween voor de vakbeweging deze rol. Het vakbondslicidmaatschap is veel meer een individuele zaak geworden, de beweging in al haar glorie en omvang is grotendeels voltooid verleden tijd.

Giel van Hooff

Vanaf 19 december 1996 is in het Gemeentemuseum Helmond (Kasteelplein 1) een speciale tentoonstelling ingericht over 100 jaar vakbeweging in Helmond met de titel: *Tot het hemels morgenrood*. Binnenkort zal er eveneens een boek verschijnen over 100 jaar vakbeweging in Helmond.

De Matrozenbond in Nederlands Indië (3)

Henk Sneevliet en de Rode Garde

Marinemensen hielden wisselende indrukken over van hun verblijf in Indië. Ze kwamen onder de indruk van de natuur, het landschap en de bevolking. Een deel van hen ging op een ruwe en onbeschaamde manier met hun omgeving om. De koloniale onderdrukking en de tirannieke verhoudingen aan boord van hun schip of op een kazerne radicaliseerden daarentegen weer anderen.

In de Tweede Wereldoorlog zette Willem Meijer zijn herinneringen aan de Oost uit het begin van deze eeuw te boek.

"De indruk, die Oost-Indië, het tegenwoordige Indonesië, op mij maakte was overweldigend, al heb ik mij daar pas in later jaren rekenschap van kunnen geven. Het Rijk over Zee, bijna 65 maal zo groot als Nederland heb ik, op enkele uitzonderingen na, gedurende beide keren, dat ik het bezocht, vrijwel geheel doorkruist, zij het dan ook maar alleen langs de kuststreken.

Zulke reizen zijn een probaat middel, om het dogmatisch denken tegen te gaan. Het verruimt de blik en maakt de horizon van ons denken wijder. De herinnering daaraan is wel het kostbaarst bezit, dat ik uit de schipbreuk van mijn jeugd heb weten te redden".

De nare herinneringen zijn er ook ingeslepen. De drankgelagen maakten zeelieden tot beesten. Meijer trekt zich dat zo aan dat hij in januari 1902 de Anti-Alcoholvereniging der Zeemacht te Soerabaya opricht. Meijer verhaalt eveneens over een hevige cholera-epidemie aan boord van de Noordbrabant. "Van 2 Maart tot 3 Juni 1902 stierven, op een bemanning van nog geen 300 man, niet minder dan 22 aan de cholera en moes-

ten niet minder dan 166 man, meer dan de helft der bemanning, met cholera, buikloop en malaria naar het hospitaal worden gebracht. Onder de doden waren geen officieren, twee onderofficieren en de rest minderen. Alle verkeer met de buitenwereld werd afgesloten". Bernard Meyer was in diezelfde tijd in de tropen. Hij gaat in op het verzet van de bemanning van de "Hertog Hendrik" toen de commandant slechtere rijst en koffie aan boord introduceerde.

"Toen de bootsman na het middagmaal floot voor het begin van de werkzaamheden, weigerde de gehele bemanning aan dek te gaan, omdat de klachten door commandant Hoover als ongerechtvaardigd en onder bedreiging met straf afgevoerd waren. Toen de bemanning standvastig bleef, kwamen twee officieren met een paar onderofficieren op bevel van de commandant naar beneden en gelastten de mannen één voor één om aan dek te gaan. Ze sukkelden heel langzaam één voor één de trap op naar het dek om dan meteen langs een andere trap weer naar hun kwartier te gaan. Zo bleek het onmogelijk om de bemanning aan het werk te krijgen. Er vielen slachtoffers – er werden willekeurig een paar getrouwde mannen en enkele Bondsbestuurders uitgekozen – die in arrest werden gesteld."

De commandant werd gedwongen zijn besluit in te trekken toen de bemanning dreigend bijeen kwam. Meyer: "De gehele bemanning verzamelde zich onder de brug en zong het Marianne-lied:

'k Ben Marianne, proletaren

Mijn naam is overal bekend

'k Draag om mijn losgewonden haren

De roode muts der vrijheidsbent.

Daarna werd er een toespraak gehouden.

Toen zongen ze het Bondslied, enkele revolutionaire liederen en ten slotte de Internationale."

Dienstweigering

Bovenstaande voorvallen vonden in het

Deze spotprent van Albert Hahn uit Het Volk van 21-2-1904 kreeg de volgende tekst mee: De minister van marine: Wij verbieden je dit ding nog langer te gebruiken.

Jantje: Maakt niets uit, Excellentie, daarvan wordt de zwabber nog geen stroopkwast.

begin van de eeuw plaats. Een klimaat van onderdrukking en verzet verscherpte zich na de Russische revolutie. Leidende figuren als Sneevliet en Brandsteder, die in het vorige artikel al ter sprake kwamen, slaagden erin de onrustgevoelens op te voeren en te kanaliseren. Zij richtten in 1914 de Indische Sociaal-Democratische Vereniging op, een kristallisatiepunt van ideologisch-politieke bewustwording en organisatorisch verzet.

We pakken de chronologische draad uitgelegd in de vorige nummers van de Nieuwsbrief weer op. We eindigden met de gebeurtenissen in mei 1918. Henriette Roland Holst verhaalt over een opstand aan boord van de Regentes in Indië in juni 1918: "Op de "Regentes" kwam het door de eindeloze plagerijen, de schending van het briefgeheim en door het negeeren van herhaalde klachten over het voedsel, tot een kollektieve dienstweigering. De autoriteiten deelden onder 87 manschappen 42 jaar militaire gevangenisstraf uit. Toen de fiskaal zijn eisch uitgesproken had, hieven de "beklaagden" staande hun bondslied aan".

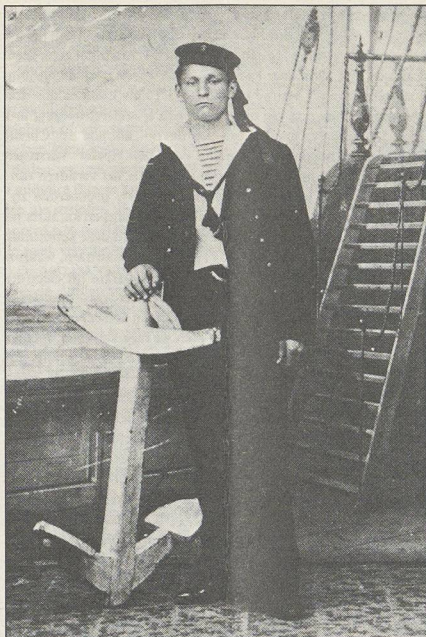
Invloed sociaal-democratie

Op 5 september 1918 schrijft Dr. G.A.J. Hazeu, adviseur voor inlandse en Arabische zaken, in een rapport aan de

Gouverneur-Generaal over de stemmingen in de inlandse wereld: "In den laatsten tijd namelijk beginnen de sociaal-democratische denkbeelden -althans enkele brokstukken daarvan niet alleen hier bij een deel der lagere inlandse bevolking (de wong tjilik) ingang te vinden, maar voelt ook een toenemend aantal ontwikkelde Inlanders, die door hun echt-Javaansche opvoeding, tradities en omgeving tot voor kort zich ganschelijk niet konden vereenigen met die hen in den beginne zoo vreemd-aandoende socialistische theorieën, zich toch huns ondanks min of meer daartoe aangetrokken, omdat naar zij meenen op te merken, vooral de sociaal-democraten het zijn, die -uit kracht juist van hunne beginselen- den moed hebben op te komen tegen allerlei toestanden en practijken, welke ook die denkende inlanders reeds sinds lang als al te zwaar drukkend en onbillijk voelden, zonder dat zij in staat waren de diepere oorzaken van 't ontstaan en de bestendiging daarvan zich helder voor den geest te stellen. Men denk bv. aan de suikerindustrie met al wat daarmede verband houdt." Het is duidelijk. De leden van de Indische Sociaal-Democratische Vereeniging (ISDV) hadden hun werk goed gedaan.

Hoog de rode vlag

Op 24 oktober 1918 hield Henk Sneevliet een toespraak voor honderden matrozen die terug zouden keren naar Nederland. Max Perthus: "Hij gaf een historisch overzicht van de Nederlandse

W.H. Meijer als matroos

arbeidersbeweging, sprak over de verschillen tussen de revolutionaire socialisten en reformisten en wees daarbij op het duidelijke onderscheid tussen de revolutionaire Karl Liebknecht en de rechtse socialist Philip Scheidemann. Sneevliet wilde hen voorbereiden op hun terugkomst in Nederland." Sneevliet eindigde met: "Hoog de roode vlag, vrienden! Keert het verderf op de vloot! Houdt hoog het revolutionaire verleden!"

Enkele weken later op 16 november werd in een dubbelnummer van het ISDV-blad op de voorpagina mededeling gedaan van de oprichting van de eerste Raad van Matrozen en Mariniers in

Soerabaya. Soldaten en marinemensen elders in de archipel werden opgeroepen dit voorbeeld te volgen. In hetzelfde nummer schreef Sneevliet een uitgebreid artikel onder de titel "Honger en Machtsvertoon". Zijn boodschap voor de lezers kan uitgelegd worden als een oproep tot verzet: "Geeft U er goed rekenschap van dat thans de soldaten van vele Europeesche landen openlijk en met nadruk verklaren: dat de zaak des volks, de zaak der onterfden hun eigen zaak is. Moge dit lichtend voorbeeld in U leven, moge het Uw daden richten, wanneer de bevelen klinken, die U tot moordenaars kunnen maken van Uw eigen broeders, wier misdaad is, dat zij niet dofwijgend de hongerdood willen ingaan, dat zij begeeren naar wat meer vrijheid, naar wat meer levensgeluk. Kameraden, soldaten, de tijden, die wij nu beleven, zijn aan groote verandering rijk. Maakt de zaak der zwakken sterk. Begraaft onderlinge geschillen. Zoekt aanraking met het volk. Wendt U, Inlandsche soldaten, tot Sarekat Islam en I.S.D.V. om de middelen te beramen, die ook aan U een menschwaardig leven, rechten, vrijheid kunnen verzekeren."

Het werd Sneevliet al een tijd lang moeilijk gemaakt om in het openbaar op te treden. Maar de autoriteiten kregen nu echt genoeg van hem. De angst voor zijn agitatorisch optreden en zijn invloed waren er diep ingeslagen. De Gouverneur-Generaal besloot Henk Sneevliet uit Indië te doen verwijderen. Na een korte gevangenisstraf werd Sneevliet op 20 december 1918 op de Noordam gezet. Zijn gezin bleef achter in Indië. In het kielzog van de matrozen die hij twee maanden daarvoor had uitgezwaaid, vertrok Sneevliet nu zelf richting Nederland.

Harry Peer

Interieur van het Soerabajasch Marinegebouw, 1903

Bronnen:

- M. Perthus, *Henk Sneevliet. Revolutionair-socialist in Europa en Azië*. Nijmegen 1976.
- J. Morriën, "Aroen" *Jan Stam, Rebel in Indonesië en Nederland*. Amsterdam 1984.
- J.L. Swarte, *Spreekpunt 1971. 25 jaar VBZ en wat daaraan voorafging*. Den Helder 1971.
- W.H. Meijer, *Terugblik. Herinneringen van een sociaal-democraat*. Amsterdam 1981.
- B. Meyer, *Voorwaarts en niet vergeten*. Amsterdam 1958.
- H. Roland Holst, *Kapitaal en Arbeid in Nederland*. Deel 2. Nijmegen 1973.

Vorbereidingen 100-jarig jubileum gestart

Fundamenten van de Hout- en B

Benieuwd naar meer informatie over een tegelplateau uit 1960 kom ik op het hoofdkantoor van de Hout- en Bouwbond CNV in Odijk. Eenmaal binnen blijkt er nog veel meer vakbondshistorisch materiaal te zijn. Bovendien wordt het jubileum van 2000 al voorbereid. Daarom hierna een rondgang langs historische fundamenten van de Hout- en Bouwbond.

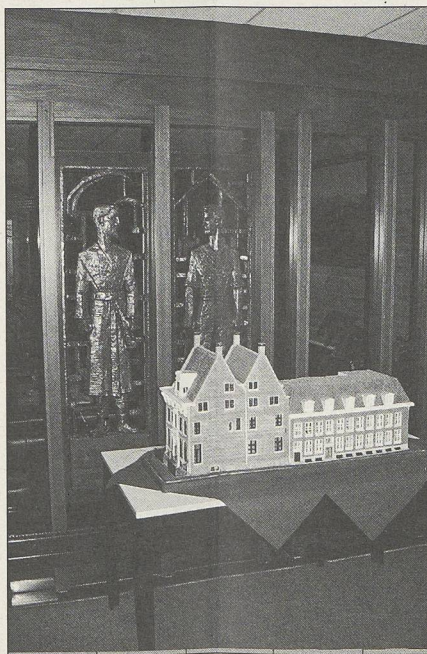
Nog voor het bereiken van de receptie van de Hout- en Bouwbond CNV komt de vakbondshistorie je al tegemoet. Tussen de tochtdeuren van de ingang is een model opgesteld van het vorige bondsgebouw. Met pijn in het hart moest men het kantoor aan de Kromme Nieuwe Gracht en Muntstraat in Utrecht verlaten. Door ruimtegebrek en door gebrek aan parkeerplaatsen. In 1992 werd het verruild voor het voormalige kantoor van baggeraar van Oord in Odijk. Het pand in Utrecht bestond uit een statig grachtenpand van vóór 1795 met een aanbouw uit 1956 waar men bijzonder trots op was. Twee bronzen panelen uit de toegangsdeur van 1956 zijn aangebracht achter het model. Op de panelen staat het "motto" van de Hout- en Bouwbond uit Bijbelboek Nehemia: "God des Hemels, Hij zal het ons doen gelukken en wij Zijne knechten zullen ons opmaken en bouwen" (Nehemia 2:20). Links is de profeet Nehemia afgebeeld en rechts een werknemer die "bereid is om in deze geest te bouwen". De door de Arnhemse kunstenaar A. Diekerhof ontworpen deur is in 1956 aangeboden door de leden van de bond. Voor de minder bijbelvasten onder ons: Nehemia was in de vijfde eeuw voor Christus degene die het voor elkaar kreeg om in 52 dagen de muren van Jeruzalem weer op te bouwen. Hij staat tevens bekend als iemand die Gods leiding aanvaardde. Met andere woorden

het ideale voorbeeld voor een Christelijke Bouwarbeidersbond.

Jubileum

Eenmaal binnen wordt ik ontvangen door hoofd documentatie/archief Janke van der Molen en voorlichter Johan Slok. Voor we aan het bekijken van het tegelplateau toekomen komt het gesprek als snel op het aanstaande jubileum van de Bond. Hoewel het jaar 2000 nog ver weg lijkt is men inmiddels al begonnen met de voorbereiding. Er is een jubileum-commissie ingesteld, die óók al vergaderd heeft. De bedoeling is om onder andere een gedenkboek uit te geven. "Maar waarschijnlijk niet zo dik als dat van de Industrie- en Voedingsbond" aldus Johan Slok. Het boek moet zowel historisch verantwoord worden als interessant zijn voor de geïnteresseerde leden. Ook ter gelegenheid van het 85-jarig bestaan heeft de bond een boek uitgebracht. Toen in een voor de vakbondshistorie vrij unieke vorm van een historische roman. Het door Dieuwke Winsemius geschreven boek "Wie timmert aan de weg ..." beschrijft de

Model en bronzen deuren van het voormalige bondskantoor te Utrecht (foto Christ Essens)

geschiedenis van de bond tot 1960 aan de hand van de belevenissen van bondslid van het eerste uur Eerd Westerom.

Oprichting

Het jaar 1900 wordt gehanteerd als oprichtingsjaar van de bond. In dat jaar kwamen de leden van de van de Timmerliedenbond van Patrimonium tot de conclusie dat men beter een zelfstandige Christelijke Timmerliedenbond kon oprichten.

Dat men zich bij de Hout- en Bouwbond bewust is van deze geschiedenis blijkt ook uit de aanhef in de statuten: De Nederlandse Christelijke Bond van Werknemers in de Hout- en Bouwnijverheid (N.C.B., verkorte naam Hout- en Bouwbond CNV) is enerzijds de voortzetting van de Christelijke Houtbewerkersbond ... en anderzijds van de Nederlandse Christelijke Bouwbedrijfsbond. Beide bonden fuseerden in 1955 tot de huidige Hout- en Bouwbond. De plechtige fusie-oorkonde op perkament hangt nog steeds in de Bestuurskamer. Deze is uiteraard ook voorzien van een passende bijbelspreuk: "Als de Heere het huis niet bouwt tevergeefs zwoegen de bouwlieden daaraan" (Psalm 127: 1).

Vaandel

Opvallend genoeg ontbreekt in de bestuurskamer een vaandel. Men is echter wel bijzonder trots op het vaandel van de Bouwarbeidersbond uit 1923. Dit ter gelegenheid van het 15 jarig bestaan vervaardigde vaandel werd in 1978 in bruikleen afgestaan aan het Museum 'Het Catharijneconvent' in Utrecht. Het bestuur was van mening dat het daar beter bewaard zou worden. Daar is het nog steeds te zien als onderdeel van de opstelling over de christelijke arbeidersorganisaties.

Het vaandel is vol symboliek. Bovenin de Nederlandse leeuw in een wapenschild. In het midden op een bakstenen muurtje een bijbel met de tekst "Neh: 2:20". Voor het muurtje een troffel, driehoek, hamer, palet en zaag.

n Bouwbond CNV

Soberheid

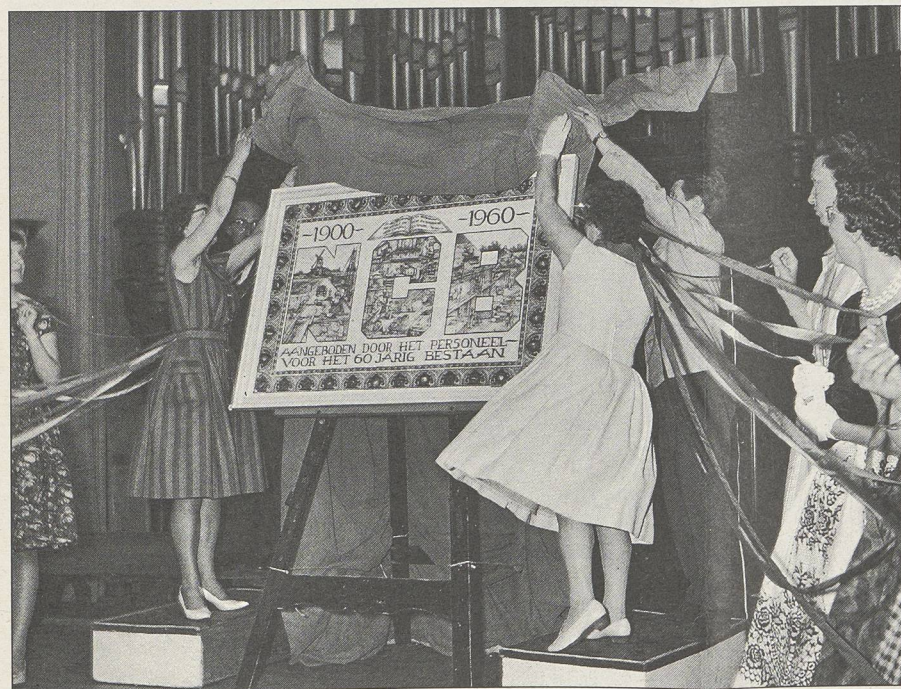
Soberheid is bij de Hout- en Bouwbond CNV al jaren een duidelijk aanwezig trekje. Zo worden er naar aanleiding van het maken van het model van het oude bondsgebouw vragen gesteld "of het nou wel nodig was om daar zo veel geld aan te besteden".

Over het origineel werd in 1956 in het bondsblad 'De Opbouw' geschreven dat "geheel sober maar solide (is) afgewerkt. Slechts op twee punten is daar een uitzondering. Niet de soliditeit, maar wel de soberheid".

De uitzonderingen waren de bronzen deur met Nehemia en de bouwarbeider en de nieuwe bestuurskamer. Het bondsblad verklaart dat "zo'n kamer het vertrek (is) waarin de bond zich presenteert. Zo'n soort visitekaartje dus." De bestuurstafel met 14 stoelen heeft men ook meegenomen naar Odijk.

Soberheid is mogelijk ook de verklaring voor het feit dat er in het hele gebouw geen portret te vinden is van prominente bestuursleden van de bond. Zelfs niet

Onthulling van het tegelplateau op de algemene vergadering in 1960 in het Concertgebouw in Haarlem (foto H&BB CNV)

van voormalig voorzitter J. van Eibergen die in de jaren zestig toch voorzitter was van de vakcentrale CNV. Wel hangt er in een van de kamers een (voor een christelijke bond onvermijdelijke?) prent van dominee Talma, de voorman van Patrimonium.

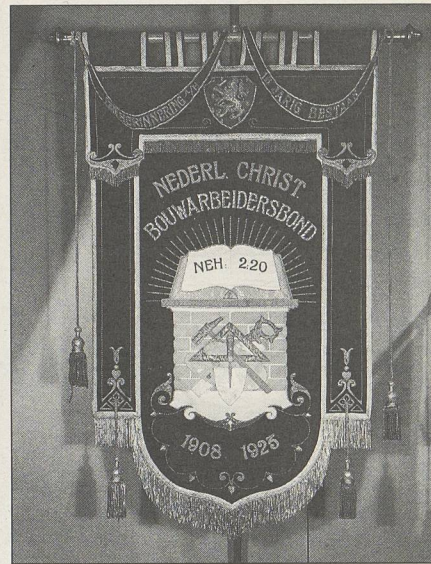
Tegelplateau

Bij de verhuizing uit Utrecht heeft men zo veel mogelijk meegenomen. Glas in lood ramen zijn gedemonteerd en ter decoratie opgesteld onder de trap.

Uiteraard is ook het tegelplateau onbeschadigd meegenomen. Met het nodige gevoel voor detail (bouwarbeiders eigen?) is wel de lijst gewisseld. Een witte lijst stáát immers niet tegen een rode bakstenen muur.

Het tegelplateau (80 bij 120 cm) is in 1960 in opdracht van het personeel van de bond vervaardigd bij Aardewerkfabriek "Excelsior". Ontwerper en schilder is G.A. Born. In 1991 vertelt hij: "Ik werd uitgenodigd op kantoor. Ik kreeg toen een lijst van beroepen. Die moesten er allemaal in. Daarna heb ik het uit de hand geschilderd."

Toch heeft Born kans gezien om er wat meer van te maken. De voorstellingen

Vaandel ter gelegenheid van het 15-jarig bestaan van de Bouwarbeidersbond (foto 'Het Catharijneconvent')

schildert hij binnen de letters NCB, de afkorting van de officiële naam van de bond. Het geheel wordt bekroond door een bijbel met de bekende tekst uit Nehemia.

Het tegelplateau wordt tijdens de algemene vergadering van de bond door het personeel aangeboden aan de bond. Het moet een uitdrukking zijn van "de organisatieopzet van de bond waarin zoveel groepen met elkander zijn verenigd". Tijdens het uitspreken van deze woorden door vriend J. de Kogel onthullen de dames en heren van kantoor het tegelplateau. Na enig zoekwerk blijkt er bij de afdeling documentatie zelfs nog een aktiefoto van deze onthulling te zijn. De bond blijkt nog over een tweede, kleiner, tegelplateau te beschikken. Ter gelegenheid van de opening van het nieuwe gebouw in 1992 werd dit door de collega's van de Bouw- en Houtbond FNV aangeboden. Temidden van attributen uit het bouwvak en de logo's van beide bonden lijkt het te getuigen van een zonnige gezamenlijke toekomst van de bouwbonden van FNV en CNV. Mogelijk blijkt dit later te getuigen van een vooruitziende blik?

Christ Essens

LITERATUURSIGNALERINGEN

Peter van der Aa, *"Hakken in het zand"* (Woerden 1996) 111 pagina's ISBN 90-74736-10-6.

In het voorjaar van 1995 kwamen bouwvakkers en stuka-doors in actie voor een goede CAO. In totaal 36.000 werknemers gaven gehoor aan de oproep van de vakbonden om het werk neer te leggen. De actie groeide uit tot de grootste staking uit de geschiedenis van de Nederlandse bouwnijverheid. *"Hakken in het zand"* is bedoeld als een beschrijving en analyse van deze staking voor allen die direct of indirect bij de staking betrokken zijn geweest. Daarnaast is het bedoeld als een bijdrage aan de geschiedschrijving van de Nederlandse arbeidersbeweging.

Leden van de Bouw- en Houtbond kunnen het boek onder vermelding van hun bondsnummer bestellen door overmaking van 15 gulden op gironummer 3085487 t.n.v. de Bouw en Houtbond te Woerden; niet-leden dienen 25 gulden over te maken o.v.v. 'Stakingsboek'.

Elsbeth Etty, *Liefde is heel het leven niet* (Meppel 1996) 743 pagina's, ISBN 90 5018 502 9, prijs f 85,-

Elsbeth Etty schreef deze inmiddels al veel geroemde complete biografie over Henriëtte Roland Holst. Henriëtte wordt daarin geschetst als politica, dichteres, theoretica, essayiste en als buitengewoon gecompliceerde persoonlijkheid.

Birgit Gruisen, *De Nederlandse overlegeconomie en het Zweedse model 1973-1994* (Tilburg 1996) 191 pagina's, ISBN 90 361 9856 9, prijs f 58,50.

Rienk J. de Jong, *De aanhouder wint, dat is hier het wachtwoord*. Een beschrijving van 80 jaar organisatie van industriële arbeiders. 80 Jaar Industriebond FNV Afdeling Sneek (Sneek 1996) 48 pagina's, ISBN 90-5389-070-X

J.C. Looise, J. de Leede en M. van Beusekom, *De Ondernemingsraad van de toekomst* (Amsterdam 1996). Een uitgave in de Serie Wetenschappelijke publikaties van het Nationaal Vakbondsmuseum.

M.F.P. Rojer, *De voorspelbaarheid van de resultaten van cao-overleg* (Amsterdam 1996). Een uitgave in de Serie Wetenschappelijke publikaties van het Nationaal Vakbondsmuseum.

Romke van der Veen, Duco Bannink, Roland Pierik en Willem Trommel, *De toekomst van de sociale zekerheid* (Amsterdam 1996) 127 pagina's. Een uitgave in de Serie Wetenschappelijke publikaties van het Nationaal Vakbondsmuseum.

Piet Vos en Wout Buitelaar, *Arbeidsorganisatie en arbeidsverhoudingen in beweging* (Amsterdam 1996) 151 pagina's. Een uitgave in de Serie Wetenschappelijke publikaties van het Nationaal Vakbondsmuseum.

Frank van Vree, *De metamorfose van een dagblad. Een journalistieke geschiedenis van de Volkskrant*

De Volkskrant, in 1919 opgericht als orgaan van de katholieke vakbeweging en vanaf 1921 verschijnend als dagblad profileerde zich na de Tweede Wereldoorlog als eerste moderne katholieke dagblad. In de jaren '60 werd deze krant het lijfblad van studenten en linkse Nederlanders. In metamorfose van een dagblad schetst Van Vree de geschiedenis van De Volkskrant in relatie tot de maatschappelijke en politieke ontwikkelingen.

Het boek is te bestellen door f 39,90 over te maken op postgiro 46006 t.n.v. de Volkskrant o.v.v. de titel van het boek. Het boek is ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

Tentoonstelling

Met *"Pakt aan!"* zet het Maritiem Museum Prins Hendrik een beeld neer van het leven en werk van de bootwerker in de Rotterdamse haven. De tentoonstelling vertelt vanuit het perspectief van de havenarbeider over zijn werk aan boord van de schepen, de lading en over gereedschappen die hij gebruikte. Ook wordt aandacht besteed aan de sociale kant van zijn leven.

Voor kinderen van 8 t/m 12 jaar is er een speciale opdrachtentocht. De tentoonstelling loopt tot 9 maart 1997.

Speciaal voor lezers van FNV Magazine biedt het Maritiem Museum een korting van 50% op de toegangsprijs.

Maritiem Museum Prins Hendrik, Leuvehaven 1, 3011 EA Rotterdam, telefoon 010-4132680

Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag 10-17 uur, zon- en feestdagen 11-17 uur.

Lezingen

Een selectie uit de lunch-lezingencyclus van het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

17 december 1996

Herman Selier, *Voormalig foto-persbureau wordt historische bron*

28 januari 1997

Joost van Genabeek, *Sociale verzekering in West-Europa in de negentiende eeuw*

25 februari 1997

Sandra Bos, *Samen verzekerd. Onderlinge hulpverlening van gilden in de zeventiende en achttiende eeuw*

27 mei 1997

Lex Heerma van Voss, *Wat is de grote lijn in de geschiedenis van de Nederlandse arbeidersklasse in de twintigste eeuw?*

24 juni 1997

Marianne Braun, *Het socialisme van Wilhelmina Drucker*

Inlichtingen

IISG, Cruquiusweg 31, 1019 AT Amsterdam, telefoon 020 - 6685866

Jacques van Gerwen

MUSEUMKALENDER

PERMANENT

Het betere werk

Geschiedenis en betekenis van de Nederlandse vakbeweging. Verleden en heden komen aan bod in deze tentoonstelling, waarop het mooiste materiaal te zien is, dat anderhalve eeuw vakbondsgeschiedenis heeft opgeleverd.

THEMATENTONSTELLING

De voorzitter glimlacht

Affiches uit de voormalige Sovjet-Unie, Cuba en China. Onder deze titel toont het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis in het Vakbondsmuseum een selectie van 120 tot 150 affiches. Via Internet is deze tentoonstelling ook in digitale vorm beschikbaar. Tot en met 12 januari 1997

Medezeggenschap verleden, heden en toekomst

Bij het woord 'vakbond' denken veel mensen aan acties en stakingen. Maar haast nergens ter wereld wordt zo weinig gestaakt als in Nederland. Hier is de vakbeweging een volwaardige deelnemer aan de overleg-economie. In bedrijven krijgen werknemers directe medezeggenschap in ondernemingsraden. De discussie over meepraten en meebeslissen door werknemers in bedrijven is al zo oud als de vakbeweging zelf. Over verleden en heden van de medezeggenschap gaat deze tentoonstelling. Zowel nationale als internationale ontwikkelingen komen aan bod. 31 Januari tot en met 15 augustus 1997

SYMPOSIA

In 1997 organiseert het NVM vier symposia. Tijdens deze symposia zal de inhoud aan de orde komen van vier publicaties, die op initiatief van het museum tot stand zijn gekomen t.w. Werkgelegenheid, Individualisering arbeidsvoorwaarden, Vergrijzing en betaalbaarheid AOW en Industriebeleid. De auteurs ervan treden in discussie met vertegenwoordigers van vakbeweging, werkgevers en overheid en met de zaal.

27 maart 1997 Creëren van werk aan de onderkant

Onderzoek naar de effectiviteit van beleidsopties als loonkostensubsidie, wettelijk minimumloon en directe werkverschaffing staat centraal op het symposium over werk aan de onderkant. Vanuit historisch perspectief belichten vertegenwoordigers van de sociale partners de pogingen die zijn ondernomen om de marktwerking te corrigeren.

FILMCYCLUS

12 januari 1997 **Dit is het begin** (1975) Sociale en politieke bewustwording in Amsterdam in de 19e/begin 20ste eeuw tegen de achtergrond van de industrialisatie.

9 februari 1997 **Naar kerk en werk was hunne gang** (1986) Over de geschiedenis van het katholieke Brabantse leerlooiersdorp Rijen. Het leven en werken, het geloof, de verhouding tussen bazen en knechten, de omgang tussen jongens en meisjes.

16 maart 1997 **Stalen knuisten** (1986) Reconstructie van de gelijknamige jubileumfilm van de Algemene Nederlandse Metaalbewerkers Bond uit 1930

Aanvang van de film is 14.00 uur en de toegang is gratis voor museumbezoekers. De organisatie is in samenwerking met de Stichting Film en Wetenschap Amsterdam.

SCHOONHEID NA HET WERK

Literair-culturele bijeenkomsten op de zondagmiddag.

The Klezmiracles Klezmer-muziek uit Centraal-Europa met toelichting door de joodse soulmusicband "The Klezmiracles". 5 januari 1997.

Wibaut G.W. Borrie over de sociaal-democratische Amsterdamse wethouder F.M. Wibaut. 26 januari 1997.

Ellis Hertzberger Facetten van de joodse vertelkunst: De voordrachtskunstenaar Ellis Hertzberger draagt verhalen

voor van o.a. Siegfried E. van Praag en Meyer Sluiser. 16 februari 1997

Wertheim De historicus Joost Jonker gaat in op de rol van het Amsterdamse liberale kamerlid A.C. Wertheim als financier van de economische expansie van de stad in de tweede helft van de negentiende eeuw. 9 maart 1997. Aanvang 14.00 uur. Entree f. 10,- per persoon. Kortingskaarten verkrijgbaar. Het programma duurt gemiddeld twee uur.

HET VAKBONDSMUSEUM

De Burcht van Berlage

Het museum is gevestigd in het mooiste vakbondsgebouw van Nederland: De Burcht van Berlage, in 1900 gebouwd voor de roemruchte Diamantbewerkerbond van Henri Polak. Het gebouw met het fraaie trappenhuis en muurschilderingen van Richard Roland Holst, is ingericht met gevarieerd vakbondshistorisch materiaal.

Openingstijden

Dinsdag t/m vrijdag 11.00-17.00 uur
Zaterdag en zondag 13.00-17.00 uur
Dinsdag 19.00 t/m 22.00 uur

Op officiële feestdagen is het museum gesloten.
Rondleidingen op aanvraag.
Vergaderruimte kan worden gehuurd.

Burchtberichten

Een abonnement op het blad van het NVM 'Burchtberichten' is voor leden van de VHV tegen de gereduceerde prijs van f 20,- per jaar verkrijgbaar.

Bereikbaarheid

Het museum is bereikbaar vanaf het Centraal Station met tram 9, halte Plantage Kerklaan.
Henri Polaklaan 9
1018 CP Amsterdam
020-6241166
fax 020-6237331

Voor inlichtingen over bijwonen van symposia, films en literair-culturele bijeenkomsten kunt u bellen naar het Nationaal Vakbondsmuseum.

UIT DE VERENIGING

Ledenraad officieel bijeen

Op maandagavond 4 november jongstleden kwam de VHV-ledenraad voor het eerst officieel bijeen. De ledenraadsleden werden op 1 juni van dit jaar door de algemene ledenvergadering benoemd. De drie vakcentrales CNV, FNV en MHP, evenals een aantal van hun vakbonden hebben inmiddels adviserende leden benoemd.

Het verslag van de vorige voorlopige ledenraadsvergadering werd goedgekeurd. Er waren slechts enkele opmerkingen. Het verslag van de extra algemene ledenvergadering die op 1 juni is gehouden werd voor kennisgeving aangenomen. De goedkeuring is een zaak voor de algemene ledenvergadering die in 1998 zal worden gehouden.

Cees Zwijnenburg is teruggetreden als bestuurder. Hij heeft bijna acht jaar de vereniging weten te ondersteunen. Hij was een van de eerste bestuurders uit CNV-kring. Zijn aftreden had hij gelukkig al ruim van tevoren kenbaar gemaakt. Met de benoeming van Kees van Korten Hof, mediavorlichter bij de Onderwijsbonden CNV is in deze vacature weer voorzien.

Voor de openbare ledenbijeenkomst en reünie die op zaterdag 9 november is gehouden in het voormalige A.C. de Bruyn-Instituut en waarvan u een verslag vindt elders in deze Nieuwsbrief hadden zich 90 deelnemers gemeld. Het herziene huishoudelijke reglement, gebaseerd op de gewijzigde VHV-statuten werd ongewijzigd vastgesteld. De penningmeester deelde mee dat het bestuur overweegt beide in gedrukte vorm uit te geven, tezamen met tijdloze informatie over de vereniging.

Met het concept werkplan 1997 van het bestuur wordt een belangrijk deel van het VHV-beleid voor het volgend jaar beschreven. Het is een plan dat uitvoerbaar moet zijn. Ook VHV-papier is geduldigd. Er kunnen nog wijzigingen worden aangebracht als het Raam-activiteitenplan voor 1997, 1998 en 1999 is vastgesteld. Ook hierbij is de uitvoerbaarheid een belangrijk toetsingscriterium. Met meer actieve leden kunnen ook meer activiteiten worden uitgevoerd bij de vakcentrales, vakbonden en in de regio's.

In het werkplan worden een aantal activiteiten vermeld. Met name voor de regio's zijn die concreet aangegeven. Sommige lopen over van 1996 naar 1997. Ze zijn dit jaar voorbereid of begonnen en zullen volgend jaar worden afgerond. Een werkgroep uit het bestuur begeleidt de werkzaamheden. Met de contactpersonen bij de centrales en bonden zal worden nagegaan of de eerder gemaakte afspraken realiseerbaar zijn dan wel gewijzigd moeten worden. De ledenraad komt in 1997 op 17 maart en op 3 november weer bijeen.

Ledenenquête

Ongeveer 80 leden hebben het enquêteformulier ingevuld en opgestuurd. De resultaten van de beantwoorde vragen werden in een korte notitie gepresenteerd en voor zover nodig toegelicht. De Nieuwsbrief kreeg een goede beoordeling. Aan het bestuur en de ledenraad werden een aantal suggesties gedaan. Er worden nog reacties verwacht van ledenraadsleden en contactpersonen. Het bestuur zal de resultaten in november bespreken.

Vakbondshistorische leergang

De vakbondshistorische leergang is zaterdag 2 november jongstleden afgesloten.

De inleiders behandelden de onderwerpen van het programma, dat we in de vorige Nieuwsbrief reeds vermeldden, elk op hun eigen wijze. De deelnemers hebben aan het eind van de laatste bijeenkomst de opzet en de inhoud geëvalueerd en waren zeer enthousiast. Vanzelfsprekend hadden zij ook enkele suggesties. Aan de inleiding en de rondleiding met toelichting wilden ze niet tornen. Voorgesteld werd de inleiding tevoren aan de deelnemers te zenden. De twee blokken van elk drie onderwerpen wil men ook handhaven. Een betere afstemming binnen de blokken werd als wens op tafel gelegd. Het aantal deelnemers viel tegen. Vandaar dat degenen die nu de leergang hadden gevolgd de gedachte opperden om in het voorjaar en najaar zo'n leergang te houden en voor deelnemers de mogelijkheid te openen de leergang – indien gewenst – in twee delen te volgen. Tenslotte werd in overweging gegeven niet elke week maar om de veertien dagen een bijeenkomst te organiseren. Het VHV-bestuur zal zich over de mogelijkheden in de toekomst beraden.

Geert Wagenaar

Ja!

Ik wil mijn steentje bijdragen

- Als lid-donateur van VHV en Vakbondsmuseum à f 35,- per jaar
- Alleen als lid van de VHV à f 25,- per jaar

Datum .....

Handtekening .....

De acceptgirokaart kunt u sturen naar; .....

Naam .....

Adres .....

Postcode en woonplaats .....

- Ik ben nooit lid geweest van een vakbond .....
- Ik ben lid van een vakbond, te weten .....
- Ik ben lid geweest van .....

Dit aanmeldingsformulier uitknippen of overschrijven en zenden aan:
Vakbondshistorische Vereniging
Antwoordnummer 10737, 1000 RA Amsterdam
(een postzegel is niet nodig)